

розрізняти підготовлену і непідготовлену форми мови; остання, що припускає безпосереднє спілкування і вплив на співрозмовника, повинна відбуватися в присутності викладача і інших студентів. Викладачем вимальовуються певні ситуативні умови, і студенти без підготовки в часі висловлюють свою думку з приводу даних умов. Однак щоб безпосереднє спілкування відбулося, необхідна інтенсивна робота в підготовленій речі; вона відбувається індивідуально і самостійно. Письмова мова, тобто вираз своїх думок в письмовій формі, відбувається самостійно і індивідуально. Студент переробляє факти і події, про які він хоче комусь повідомити, поряд з перебором і, в кінцевому підсумку, відбором мовного матеріалу. Навчання графіці та орфографії відбувається в основному в присутності викладача.

Велике місце самостійній роботі відводиться і під час оволодіння мовним матеріалом, завдяки її активізуючій ролі відбувається більш міцне засвоєння лексико-граматичного матеріалу і розвиток гнучких лексико-граматичних навичок. Таким чином, самостійна робота органічно вписується в навчальний процес; вона повинна мати місце на всіх етапах навчання та обсяг її повинен поступово збільшуватися.

О.М. Варипаєв, канд. філос. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

ФІЛОСОФІЯ ЇЖИ УКРАЇНСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Філософія їжі українського Середньовіччя та звичаї харчування загалом наслідували релігійно-церковним приписам епохи. Виразною ментальною рисою тут стає споживання продуктів, які були вирощені на своїй землі, оскільки торгові шляхи були все ж менш поширеними, ніж у Західній Європі.

Харчування українців в часи Київської Русі, як свідчать дані археологічних та етнографічних досліджень, загалом відповідало загальноєвропейському паттерну релігійно зумовленого харчування.

Оскільки пісна їжа вживалася протягом близько двохсот днів на рік, вона й визначала харчові звички переважної більшості населення. Раціон фовмувався у відповідності до природно-кліматичних умов та напрямків господарської діяльності, більш прохолодна погода сприяла більшій калорійності їжі та питва. Головна роль ще до цього періоду належала продуктам із зернових культур, хлібу та різноманітним кашам.

Велика увага приділялася споживанню хліба, випічкою якого займалися переважно жінки, особливо у період Середньовіччя. Хліб в основному випікався із житнього борошна або ячмінного із домішками вівса. Цей головний продукт щоденного раціону здавна стає соціально маркованим продуктом. Білий хліб з пшениці вважався вишуканою стравою. Каші варили з проса, гороха, чечевиці. У період пізнього Середньовіччя отримує розповсюдження гречка, приблизно з XIII–XIV століття. Капуста, буряк морква та ріпа були головними овочами того періоду. Характерною відмінністю від інших європейських країн було те, що вживалося порівняно мало прянощів та смакових приправ, трави, такі як лебеда чи кропива, кріп використовували як самостійно, так і у складі супів. Фрукти теж не були такими сортами, як у Західній Європі за часів Карла Великого, але широко вживаними у їжу як начинка до пирогів, з них варили або відстоювали кваси, компоти.

Оскільки на території Київської Русі знаходилися великі лісні масиви, то це теж зумовило особливості харчових звичаїв давніх українців, причому не тільки вищих прошарків населення, але й нижчих класів. Була широко розповсюджена охота, причому дичині та її вживанню надавалося й релігійно-символічне значення.

У «Повчанні» Володимира Мономаха наводиться досить повний перелік дичини, вживання якої в їжу вважалося звитягою та привілеєм панівного класу. Широкого вжитку набуло дике бджільництво, вже з якого розвинулося бджільництво домашнє, причому мед часто святили у церквах; аж до кінця XIX сторіччя вважалося важливим для добробуту оселі йти до церкви з власноруч виготовленими свічками з власного воску.

Все ж стадіально українське населення того періоду належало до народів, що культивували сільське господарство, на відміну від кочових народів, які згідно свого способу життя вживали більше м'ясної їжі. Можливо, можна виділити таку бінарну опозицію як землеробний та кочовий народи. Перші вживали рослинну їжу та були менш войовничі. Другі, з переважанням м'ясної їжі, більш жорстокі та войовничі. Такий же розподіл можна провести і всередині суспільства, оскільки панівні класи також характеризувалися більшим вживанням м'яса, ніж селяни, про що свідчить розповсюдженість такої хвороби, як подагра, виключно майже серед представників панівних класів.

Природні цикли з довгою зимою теж впливали на характер народу та вироблення його менталітету. З одного боку, це формує більш сповільнений спосіб життя, з іншого – є причиною згуртованості та спільного протистояння природним стихіям.

Українська ментальність виражається та закріплюється у харчових звичках, витоки яких знаходимо у природньому оточенні та

споживанні продуктів, що вирощували або здобували за допомогою полювання. Із часом закріплений харчовий образ світу стає і вирізною рисою ментальності, визитівкою не лише української кухні, але й українства загалом.

Ми вважаємо, що ті харчові звички та продукти, як і язичницькі звичаї, що засуджувалися християнською церквою того періоду, навпаки, були поширені серед звичайного населення Київської Русі, яке не дотримувалося вповні релігійних приписів християнства, а виробило дуалістичний світогляд, де християнські міфологеми співіснували з язичницькими.

Як приклад можна навести свідчення С. Килимника, що коли на передріздвяну Багату Кутю готують дванадцять пісних страв, то це пов'язано не тільки з вкоріненим християнським світоглядом, але й з рудиментами язичництва, які так яскраво проявлені у багатьох творах української культури та літератури, наприклад у «Тінях забутих предків» М. Коцюбинського.

Таким чином, пов'язані з їжею культурні паттерни Середньовіччя у європейській та українській культурах формували протягом століть певний спосіб життя, харчування і світосприйняття. Продукти харчування визначалися релігійно-культурним світоглядом епохи, були соціально і символічно кодовані.

О.М. Варипась, канд. філос. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

ФІЛОСОФСЬКИЙ РОЗГЛЯД ПОТРЕБ ЛЮДИНИ В XIX СТОЛІТТІ

Проблематика потреб людини після праць І. Канта та Г. Гегеля набула подальшого поширення у німецькій класичній філософії. Так, відомий філософ матеріалістичної спрямованості Л. Фейербах розглядав людину як істоту психофізичну, почуттєву, керовану своїми потребами й бажаннями. В основі її поведінки лежать акти волі як функції тілесного організму. Воля, відповідно до Фейербаха, виступає як прагнення до щастя, вона закладена в самій природі людини. Щастя ж у трактуванні філософа є таким станом, за якого істота може безперешкодно задовольняти й дійсно задовольняє її індивідуальні, характерні потреби і прагнення, які відносяться до її сутності й життя.

Фейербах, продовжуючи розвивати традиції французьких матеріалістів, стверджує, що людина не може бути людиною без інших людей, що вона стає людиною саме в суспільстві, щоправда, форми